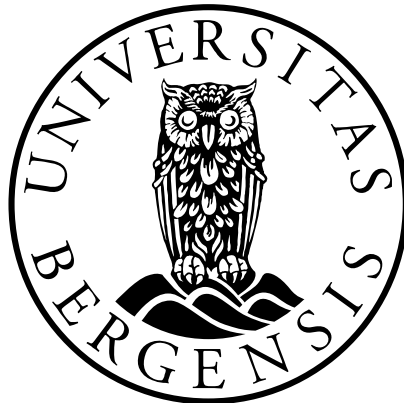

Forholdet mellom forsikring- og erstatningsrett

Hvilke utmålingsprinsipper skal legges til grunn i regresskrav for totalskade på bygning?

Kandidatnummer: 8

Antall ord: 11.222

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

12.12.2022

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	2
1 Innledning.....	4
1.1 Tema for oppgaven.....	4
1.2 Aktualitet	6
1.3 Kildebruk og metode	7
1.4 Den videre fremstilling.....	8
2 Forsikringsrett og erstatningsrett.....	9
2.1 Kort om forsikringsrett	9
2.2 Rettslig grunnlag for utmåling av forsikringsoppgjør	10
2.2.1 Underforsikring	10
2.2.2 Førsterisikoforsikring	11
2.2.3 Nyverdiklausul	12
2.2.4 Fullverdiforsikring	12
2.3 Kort om erstatningsrett	13
2.4 Rettslig grunnlag for regressadgang	13
2.4.1 Skader voldt ved simpel uaktsomhet av privatperson	15
2.5 Ansvarsforsikring	15
3 Erstatningsutmåling.....	17
3.1 Rettslig grunnlag for erstatningsutmåling	17
3.2 Utmålingsprinsipper	18
3.2.1 Bruksverdi	18
3.2.2 Markedsverdi.....	19
3.2.3 Gjenanskaffelsesverdi	19
3.2.4 Gjenoppføringskostnad eller gjenanskaffelsespris.....	21
3.2.5 Oppsummering	26
4 Berikelsesfradrag, skadelidtes medvirkning og lemping	27
4.1 Berikelsesfradrag	27
4.1.1 Standardheving.....	28
4.1.2 Forlenget levetid og sparte kostnader.....	30
4.1.3 Økte inntekter	32
4.1.4 Offentlige påbud.....	33

4.1.5	Oppsummering	34
4.2	Skadelidtes medvirkning	34
4.3	Lemping.....	36
5	Oppsummering	40
	Litteraturliste	42

1 Innledning

1.1 Tema for oppgaven

Den overordnede problemstillingen er «Forholdet mellom forsikring- og erstatningsrett» da oppgaven belyser samspillet og forskjeller mellom forsikrings- og erstatningsretten.

Den underordnede problemstillingen er «Hvilke utmålingsprinsipper skal legges til grunn i regresskrav for totalskade på bygning?». Med utmålingsprinsipper menes prinsipper om hvordan erstatningen skal fastsettes, berikelsesfradrag, lemping og skadelidtes medvirkning. Skjæstad legger til grunn at noen prinsipper ikke hører inn under utmålingsprinsipper, men er å anse som særskilte fradragsregler.¹ Kjelland behandler både berikelsesfradrag og skadelidtes medvirkning som generelle utmålingsprinsipper.² Oppgaven vil ikke gå nærmere inn i differensieringen rundt begrepsbruken utmålingsprinsipper.

Oppgaven tar utgangspunkt i at en bygning totalskades, og at det er en skadevolder som kan stilles erstatningsansvarlige for at skaden oppsto. Med totalskade menes at bygningen er helt ødelagt og at reparasjon ikke er mulig eller lønnsomt. For eksempel et hus som brenner ned til grunnen, fordi noen har tent på huset eller fordi et produkt har tatt fyr. Med skadevolder menes at det for eksempel er en privatperson eller bedrift som kan stilles erstatningsansvarlig for å ha forvoldt skaden.

Eier av bygningen – forsikringstaker – kan ha krav på at forsikringsselskapet dekker skaden og utbetaler erstatning.

Forsikringsavtalen som er inngått mellom forsikringstaker og forsikringsselskapet, avgjør om forsikringstaker har krav på erstatning, samt hvor mye og i hvilken form. De alminnelige vilkårene for erstatning trenger derfor ikke være oppfylt. Av praktiske årsaker vil skadelidte i mange tilfeller velge å benytte forsikringen sin, i stedet for å rette erstatningskrav direkte mot skadevolder.

Dersom et forsikringsselskap har utbetalt erstatning til sin forsikringstaker, men mener at en skadevolder er erstatningsansvarlig for skaden, kan forsikringsselskapet rette et

¹ Skjefstad (2016) s. 305

² Kjelland (2016) s. 319

erstatningskrav mot skadevolder. Erstatningskravet forsikringsselskapet retter mot skadevolder heter regresskrav. I regresskravet er forsikringsavtalen uvesentlig. Det er i utgangspunktet de alminnelige vilkårene for erstatning som avgjør hvor mye forsikringsselskapet kan rette i regresskrav mot skadevolder.

Forsikringsselskapets adgang til regress for utbetalt erstatning for tingskade eller annen formueskade følger av lov om skadeserstatning, 13. juni 1969 nr. 26, skadeserstatningsloven (heretter skl.) § 4-3:³

§ 4-3. (forsikringsselskapets regress for utbetalt erstatning)

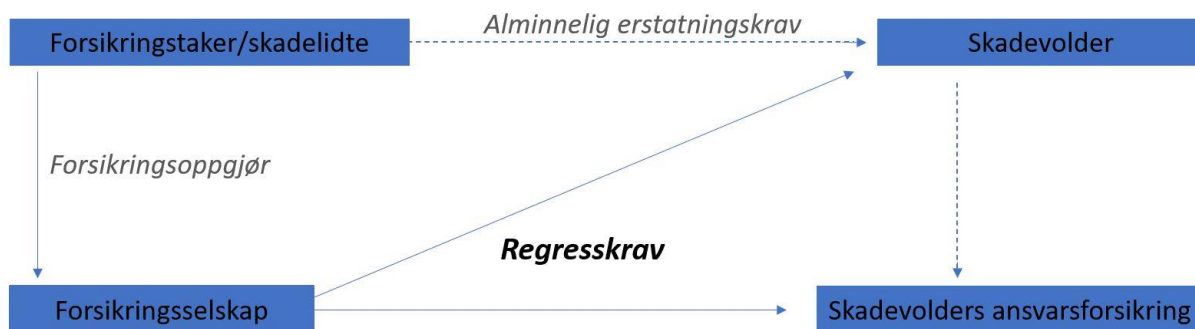
I den utstrekning selskapet ved forsikring for tingskade eller annen formuesskade har betalt erstatning til skadelidte, kan det kreve regress hos den ansvarlige så langt skadelidte kunne ha krevd erstatning hos skadevolderen etter § 4-2.

Forsikringsselskapets regresskrav er i alle tilfeller begrenset til den utbetalingen forsikringsselskapet har foretatt til skadelidte.⁴ Oppgaven skal drøfte hvilke øvrige begrensninger som oppstilles. Herunder hvilket utmålingsprinsipp som skal legges til grunn ved utmåling av regresskravet. Samt hvordan berikelsesfradrag, skadelidtes tapsbegrensingsplikt og lemping, vil påvirke den endelige summen i regresskravet.

Hvis skadevolder har ansvarsforsikring kan regressøkende forsikringsselskap rette kravet direkte mot skadevolders ansvarsforsikring, jf. lov om forsikringsavtaler, 16. juni 1989 nr. 60, forsikringsavtaleloven (heretter fal.) § 7-6. En ansvarsforsikring dekker skadevolder sitt erstatningsansvar. Oppgaven vil også redegjøre for hvordan erstatningssummen i regresskravet påvirkes av at skadevolder er ansvarsforsikret.

³ Rett til regress kan også følge av avtale og alminnelige rettsgrunnsetninger jf. HR-2017-2414-A. Oppgaven begrenses til lovfestet regress.

⁴ Nygaard (2007) s. 419

Figuren viser forholdet mellom partene. Oppgaven tar utgangspunkt i at forsikringstakeren bruker forsikringen sin og får utbetalt forsikringsoppgjør fra sitt forsikringsselskap. Oppgaven fokuserer på hvilken sum forsikringsselskapet kan legge til grunn i regresskravet mot skadevolder eller skadevolders ansvarsforsikring.

Formålet med oppgaven er å belyse hvilke forskjeller det vil være i hva skadelidte får utbetalt i erstatning fra sitt forsikringsselskap og hvilken erstatningssum forsikringsselskapet kan kreve fra skadevolder i regresskravet. Samt om det foreligger utmålingsprinsipper som vil gjøre at erstatningssummen i regresskravet får et annet resultat enn hvis det hadde vært et alminnelig erstatningskrav rettet fra skadelidte til skadevolder.

Oppgaven begrenses til ensidig regress. Med «ensidig regress» menes regresskrav rettet av forsikringsselskapet mot ansvarlig skadevolder.⁵ Oppgaven avgrenses mot regress ved partielle skader, regress på ulovfestet grunnlag og ansvar i kontraktsforhold.

1.2 Aktualitet

Forsikring er en grunnpilar i dagens samfunn som skaper økonomisk trygghet og fordeler risiko. I 2021 var det ca. 2,5 millioner innbo/hjem-forsikringer og rett under 1,4 millioner villaforsikringer (privatboliger).⁶ Legger vi til bygningsforsikring for sameier og borettslag, innebærer dette at flertallet av privatpersoner i Norge er dekket gjennom en bygningsforsikring. I tillegg kommer forsikring på næringsbygg.

⁵ Askeland (2006) s. 16

⁶ Finans Norge 2021 *Antall forsikringer og premie* Hentet 28.11.2022 fra <https://www.finansnorge.no/statistikk/skadeforsikring/antall-forsikringer-og-premieinntekter/>

I 2021 ble det meldt inn rett under 2,3 millioner skader, og utbetalt 45,27 milliarder kroner i erstatningsbeløp.⁷ Herav rundt 502.000 skader på brann kombinert (privat og næring), hvor det ble utbetalt 15,4 milliarder kroner. Brann kombinert er forsikringer som dekker skade på bygning, f.eks. villaforsikring. Erstatningen er finansiert gjennom forsikringspremiene som betales inn. Forsikringsselskapenes adgang til å rette regresskrav har betydning for lønnsomheten til forsikringsselskapet. Regressadgangen har dermed også betydning for alle forsikringstakerne, fordi den kan påvirke prisen på forsikringen.

Forsikringsselskapenes adgang til å rette regresskrav til skadevolder springer ut fra et rettferdighetshensyn om at det er den som er ansvarlig for skaden som bør dekke skaden. Adgangen har også en preventiv funksjon, da det gir insentiv til å forhindre skader, og at en skadevolder må regne med å betale erstatning, til tross for at forsikringsselskapet dekker skaden i første omgang.⁸

Hvordan utmålingsprinsippene påvirker regresskravet har følgelig stor betydning for forsikringsselskapene og forsikringstakerne.

1.3 Kildebruk og metode

Skadeserstatningsloven regulerer erstatningsrettslige spørsmål og er det naturlige utgangspunktet for oppgaven. Da forsikringsselskapenes lovbestemte regressadgang følger av skadeserstatningsloven. Forsikringsavtaleloven er relevant, men i mindre grad enn skadeserstatningsloven.

Flere av de relevante bestemmelsene krever at man ser til andre rettskildedefaktorer for å se hvordan lovteksten skal tolkes og hvordan rettsregelen fungerer i praksis. Forarbeidene til skadeserstatningsloven belyser i stor grad hvilke hensyn og formål lovgiver har gitt bestemmelsene.

Tradisjonelt sett har erstatningsretten blitt utviklet gjennom domstolene.⁹ Derfor er ulovfestet rett og rettspraksis sentralt i besvarelsen. Oppgaven tilstreber å ta utgangspunkt i avgjørelser

⁷ Finans Norge 2021 *Antall skader og erstatningsbeløp* Hentet 25.08.2022, fra <https://www.finansnorge.no/statistikk/skadeforsikring/skadestatistikk/>

⁸ Engstrøm (2020) s. 284

⁹ Askeland, Bjarte «Erstatningsretten og den allmenne rettsfølelse» *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett* / Vol. 11, Utg. 2 (2014) s. 72-73 på s. 72

fra Høyesterett da de har høy rettskildemessig vekt. Oppgaven vil også benytte eksempler fra underrettene der det foreligger relevant rettspraksis, selv om de har lavere rettskildeverdi.

Det er vanlig praksis at forsikringsselskapene forsøker å komme til en minnelig løsning før saken tas opp i rettsapparatet. Bakgrunnen for dette kan blant annet være prosessrisiko, omdømme i media, og at flere selskaper i mange tilfeller ikke ønsker å rette større krav mot privatpersoner av moralske hensyn. Et særpreg ved rettskildebildet er derfor at det trolig er mange saker som aldri kommer opp i rettssystemet. Hvis sakene først har blitt anlagt for retten er det ofte fordi saken er av prinsipiell betydning, i grenseland eller det er tale om store summer. I de sakene som blir løftet til rettssystemet er som regel den prinsipale problemstillingen å få avklart hvorvidt det foreligger erstatningsansvar. Spørsmål om utmåling er i de fleste sakene kun en subsidiær problemstilling.

Adgangen til regress og at det er ansvarlig skadevolder som i siste omgang bør dekke skaden bygger på allmennpreventive hensyn og rettferdighetssyn. Dette er reelle hensyn. Reelle hensyn er likevel mindre relevant som selvstendig rettskilde. Dette er fordi de fleste problemstillingene kan løses gjennom rettskilder med tyngre vekt, som bygger på allmennpreventive hensyn og rettferdighetssyn.

Juridisk litteratur og tidsskrift blir benyttet for å belyse hvordan juridiske fagpersoner vurderer reglene og typetilfeller.

1.4 Den videre fremstilling

I kapittel 2 vil det grunnleggende om forsikringsrett og erstatningsrett behandles, for å kunne sette problemstillingen inn i en kontekst. Del 3 vil omhandle erstatningsutmåling. I del 4 vil oppgaven redegjøre for berikelsesfradrag, skadelidtes medvirkning og lemping. I del 5 vil det foretas en kort oppsummering.

2 Forsikringsrett og erstatningsrett

2.1 Kort om forsikringsrett

Forsikring er en ordning hvor forsikringstaker betaler et beløp til et forsikringsselskap, for at forsikringsselskapet skal overta risikoen.¹⁰ Prisen forsikringstaker betaler kalles forsikringspremie.¹¹

Forsikring skaper økonomisk trygghet for forsikringstaker ved at dersom det oppstår skade er det forsikringsselskapet som må erstatte skaden, så fremt vilkårene i forsikringsavtalen er oppfylt.¹² Ved skade vil kostnadene pulveriseres på alle som betaler inn forsikringspremie.¹³ Forsikring kan derfor anses som en form for spleiselag. For samfunnet er forsikring et sikkerhetsnett, da dekning av en skade kan skape en positiv ringvirkning som gjør at det foreligger en økonomisk trygghet for langt flere enn kun forsikringstaker.

Det er først og fremst forsikringsavtalen som danner grunnlaget for hva forsikringstaker kan kreve av forsikringsselskapet og motsatt. Forsikringsavtalen suppleres av forsikringsavtaleloven. Loven er preseptorisk, jf. fal. § 1-3 hvor det fremgår at «når ikke annet er sagt, kan bestemmelsene i lovens første del ikke fravikes ved avtale». Imidlertid åpner en rekke bestemmelser opp for å fravike loven.

Forsikring kan deles i to hovedkategorier: tingsforsikring/skadeforsikring og personforsikring. Dette kommer også klart frem i forsikringsavtaleloven hvor skadeforsikring og personforsikring har fått hver sin del i loven.

Tingsforsikring tar sikte på å erstatte formuesverdi, og er for eksempel forsikring på bygninger, innbo og løsøre, eller kjøretøy.¹⁴ I fal. § 2-1 første ledd defineres skadeforsikring som «skade på eller tap av ting, rettigheter eller andre fordeler, forsikring mot erstatningsansvar eller kostnader, og annen forsikring som ikke er personforsikring».

¹⁰ Bull (2008) s. 24

¹¹ Bull (2008) s. 24

¹² Bull (2008) s. 24

¹³ Wilhelmssen, Trine-Lise, «Samspillet mellom forsikring og erstatning ved tingsskader», *Jussens Venner* Vol. 25 Utg. 3 (1990) s.149-178 se kapittel 3

¹⁴ Engstrøm (2020) s. 273

Personforsikring er «livsforsikring, ulykkesforsikring og sykeforsikring», jf. fal. § 10-1 andre ledd. Oppgaven avgrenses mot personforsikring.

2.2 Rettslig grunnlag for utmåling av forsikringsoppgjør

Det følger av fal. § 6-1 første ledd at «når ikke annet er bestemt i forsikringsavtalen, har sikrede krav på full erstatning for sitt økonomiske tap». Ordlyden «full erstatning» innebærer at forsikringstaker skal stilles økonomisk som om skaden ikke hadde inntruffet, men heller ikke bedre. Dette tilsvare prinsippet i erstatningsretten om at skadelidte skal ha full erstatning.¹⁵ I praksis gjør de fleste forsikringsselskaper unntak fra fal. § 6-1 første ledd i sine forsikringsvilkår.¹⁶

Bull skiller mellom fire forskjellige forsikringer: underforsikring, forsikring på førsterisiko, nyverdiklausul og fullverdiforsikring.¹⁷ I praksis tilbyr forsikringsselskapene som regel førsterisikoforsikring eller fullverdiforsikring kombinert med nyverdiklausul.¹⁸

2.2.1 Underforsikring

Ved underforsikring er det forsikringstaker som har valgt forsikringssum. Underforsikring innebærer at forsikringsverdien er høyere enn forsikringssummen.¹⁹ For eksempel hvis et hus objektivt sett er verdt 3 millioner kroner, men kun er forsikret for 2 millioner kroner.

Underforsikring kan være et bevist valg fra forsikringstaker som ønsker å redusere forsikringspremien og være selvforsikret for deler av huset. Eller som følge av at forsikringstakeren ikke vet husets faktiske verdi, eller at husets verdi har forandret seg. Ved totalskade vil forsikringstakerens erstatning være begrenset til forsikringssummen. Ved partiell skade vil forsikringstaker få en forholdsmessig erstatning, beregnet ut fra forholdet mellom forsikringsverdien og forsikringssummen (prorata).²⁰ Underforsikring blir sjeldent

¹⁵ Engstrøm (2020) s. 272

¹⁶ Bull (2008) s. 451

¹⁷ Bull (2008) s. 445

¹⁸ Sparebank 1 *Hva er førsterisikoforsikring?* Hentet 06.12.2022

<https://www.sparebank1.no/nb/bank/privat/kundeservice/forsikring/forsterisiko.html>

¹⁹ Bull (2008) s. 445

²⁰ Bull (2008) s. 445

benyttet.²¹ Oppgaven vil derfor ikke sette søkelys på tilfeller hvor det foreligger underforsikring.

2.2.2 Førsterisikoforsikring

Førsterisikoforsikring innebærer at forsikringstaker velger forsikringssum. Taket for erstatningssummen er forsikringssummen. Uavhengig av om skadene beløper seg til en høyere sum.²² Dette er vanlig for bygninger med lav standard. For eksempel bygninger som er eldre og preget av slitasje.²³ Førsterisikoforsikring kan også være aktuelt for næringsbygg. For eksempel et stort lagerbygg som det vil være kostbart å gjenoppføre ved totalskade. Forsikringssummen kan bli så høy at forsikringsselskapet ikke ønsker å ta hele risikoen, og derfor kun tilbyr førsterisikoforsikring.

Til forskjell fra underforsikring vil det ved partiell skade ikke bli foretatt proratering av erstatningen.²⁴

Ved førsterisikoforsikring kan skadelidte stå i en situasjon hvor forsikringsselskapet ikke dekker hele det økonomiske tapet en totalskade har medført. Hvis forsikringstaker for eksempel har satt forsikringssummen til to millioner kroner, men det økonomiske tapet er tre millioner kroner, vil forsikringstaker kun ha krav på to millioner kroner i erstatning fra forsikringsselskapet. Forsikringsselskapet vil i et slikt eksempel kunne rette regresskrav på to millioner kroner til skadevolder. I et slikt tilfelle vil det i teorien ikke være forskjell på hva forsikringsselskapet har utbetalt i erstatning til sin forsikringstaker og hva forsikringsselskapet kan kreve i regress. Skadelidte vil ha mulighet til å rette erstatningskrav mot skadevolder for sitt udekkede tap, i eksempelet over en million kroner.

²¹ Finans Norge *Forsikringsformer for bygning* Hentet 06.12.2022

<https://www.finansnorge.no/takstogindeks/takstindeks/2-forsikringsformer-for-bygninger/>

²² Bull (2008) s. 445

²³ Sparebank 1 *Hva er førsterisikoforsikring?* Hentet 06.12.2022

<https://www.sparebank1.no/nb/bank/privat/kundeservice/forsikring/forsterisiko.html>

²⁴ Bull (2008) s. 445

2.2.3 Nyverdiklausul

For forsikring med nyverdiklausul settes forsikringsverdien til den reelle gjenanskaffelsesverdien av bygningen. Forsikringssummen er uvesentlig. Ved totalskade vil forsikringstaker få erstattet kostnaden for å gjenoppføre tilsvarende bygning.²⁵ .

2.2.4 Fullverdiforsikring

Fullverdiforsikring innebærer at det er forsikringsselskapet som er ansvarlig for å fastsette bygningens forsikringssum. Forsikringssummen skal til enhver tid være så høy at den gjenspeiler boligens verdi, og kostnaden ved å gjenoppføre boligen.²⁶ Forsikringsselskapet justerer forsikringssummen etter indeks. Det er vanlig å tegne fullverdiforsikring for boliger med normal standard.²⁷ De fleste privatboliger er fullverdiforsikret.

Forskjellen på forsikring med nyverdiklausul og fullverdiforsikring er at fullverdiforsikring tar utgangspunkt i forsikringssummen, mens ved nyverdiklausul tas det utgangspunkt i forsikringsverdien (verdien til det som ble skadet). I praksis tilbyr de fleste forsikringsselskaper i dag en kombinasjon av fullverdiforsikring og nyverdiklausul.²⁸ Videre vil oppgaven derfor benytte begrepet «fullverdiforsikring» om fullverdiforsikring med nyverdiklausul.

Ved fullverdiforsikring kan forsikringsavtalen gi forsikringstaker krav på mer i erstatning fra forsikringsselskapet, enn forsikringstaker har krav på etter alminnelig erstatningsregler fra en skadevolder.²⁹ Det har betydning for hva forsikringsselskapet kan kreve i et regresskrav mot skadevolder.

²⁵ Bull (2008) s. 447

²⁶ Bull (2008) s. 446

²⁷ Sparebank 1 *Hva betyr fullverdiforsikring?* Hentet 06.12.2022

<https://www.sparebank1.no/nb/bank/privat/kundeservice/forsikring/fullverdiforsikring.html>

²⁸ Bull (2008) s. 450

²⁹ Engstrøm (2020) s. 288

2.3 Kort om erstatningsrett

Erstatningsretten oppstiller vilkår for når erstatning kan kreves og hvor mye erstatning som kan kreves.³⁰ Erstatning innebærer at skadevolder må betale en økonomisk kompensasjon til skadelidte for oppstått skade.³¹

Lov om skadeserstatning regulerer flere erstatningsrettslige spørsmål, men loven er ikke uttømmende og må i stor grad suppleres med ulovfestet rett og rettspraksis.

Hovedhensynene bak erstatningsreglene ble i forarbeidene til endringer i skadeserstatningsloven i 1985 – NOU 1977:33 formulert slik: «de hovedhensyn som anføres som begrunnelse for erstatningsrettene er dels å gjenoppbygge skaden, dels å forebygge at skade blir voldt. Man sier derfor at hovedformålene med skadeserstatning er gjenoppretning og prevensjon».³² Formålet til erstatningsretten er følgelig å gjenopprette situasjonen til slik situasjonen var før skaden oppsto (reparasjon), samt å forhindre at skader skal oppstå (prevensjon).

Tradisjonelt kan det oppstilles tre kumulative vilkår for at det skal foreligge erstatningsansvar: det må foreligge ansvarsgrunnlag, økonomisk tap, og årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handling og det aktuelle tapet.³³ Vilkårene er ulovfestet, og følger av fast og langvarig høyesterettspraksis.

2.4 Rettslig grunnlag for regressadgang

Forsikringsselskapets lovfestede adgang til regress følger av skl. § 4-3, jf. § 4-2.

Av skl. § 4-3 følger det at «i den utstrekning» selskapet har utbetalt erstatning kan forsikringsselskapet kreve regress. Ordlyden «i den utstrekning» innebærer at regresskravets sum aldri kan bli høyere enn erstatningssummen forsikringsselskapet har utbetalt til skadelidte. Regressretten er også begrenset til hva skadelidte kunne ha krevd i erstatning av skadevolderen, jf. ordlyden «så langt». Regresskravet kan derfor ikke være høyere enn det skadelidte selv kunne ha krevd i erstatning direkte fra skadevolderen. Det siste vilkåret i

³⁰ Lødrup (2012) s. 43

³¹ Kjelland (2016) s. 23

³² NOU 1977:33 Om endringer erstatningslovgivningen, s. 23

³³ Hagstrøm og Stenvik (2014) s. 17

bestemmelsen er at regressretten avhenger av at skadelidte «kunne ha krevd erstatning hos skadevolderen etter § 4-2».

Adgangen til regress etter skl. § 4-3 må derfor vurderes i sammenheng med vilkårene som oppstilles i skl. § 4-2. Utgangspunktet er at hvis skaden er dekket av forsikring må skadelidte bruke sin forsikring. Skl. § 4-2 regulerer i hvilke tilfeller skadelidte kan velge om den vil bruke sin egen forsikring eller rette krav mot skadevolder. Hvis skaden er voldt «a) ved forsett eller grov uaktsomhet av den ansvarlige selv, eller b) i hans yrke, ervervsvirksomhet eller dermed likestilt virksomhet» kan skadelidte velge å gjøre sitt krav gjeldende mot skadevolder i stedet for å bruke sin forsikring.

Av praktiske årsaker vil skadelidte ofte velge å bruke forsikringen sin.³⁴ For det første kan det være at skadevolder motsetter seg et erstatningskrav, og for det andre kan det være at skadevolder ikke er betalingsdyktig.³⁵ For det tredje har forsikringsselskapet rutiner for innmelding av skader, visshet om saksbehandlingstid og solvens.

Så fremt forsikringen gir skadelidte full erstatning og skadelidte velger å bruke forsikringen sin, kan ikke skadelidte rette krav mot skadevolder. Skadelidte har bare rett på at skaden dekkes en gang.³⁶ Dette kan begrunnes i at skadelidte skal ha «full erstatning», hverken mer eller mindre.

Dersom skadelidte har valgt å bruke sin forsikring, kan forsikringsselskapet overta skadelidte sitt krav mot skadevolder for de tilfeller som nevnes under skl. § 4-2 a) og b).

Ved at det foreligger adgang til regress vil formålet om å plassere tapet hos ansvarlig skadevolder kunne oppfylles.³⁷ Skadevolder må betale erstatning, selv om det i første omgang er forsikringsselskapet som betaler for skaden. Formålet om prevensjonsvirkninger vil fortsatt være til stede.³⁸

³⁴ Wilhelmsen, Hagland (2017) s. 325

³⁵ Wilhelmsen, Trine-Lise «Samspillet mellom forsikring og erstatning ved tingsskader» *Jussens Venner* Vol. 25. Utg. 3. (1990) s. 149-178 se kapittel 3

³⁶ Askeland (2006) s. 154

³⁷ NOU 1977:33 s. 24

³⁸ Askeland (2006) s. 76

2.4.1 Skader voldt ved simpel uaktsomhet av privatperson

Ved skade forvoldt simpelt uaktsomt av en privatperson har ikke forsikringsselskapene regressadgang, jf. skl. § 4-3, jf. § 4-2.³⁹ Ved simpel uaktsomhet har skadevolder utvist en mild form for skyld, i motsetning til ved grov uaktsomhet hvor skadevolder har opptrådt sterkt klanderverdig.⁴⁰ Prevensjonshensynet vil derfor ikke utspille seg i samme grad som ved skader voldt ved grov uaktsomhet eller forsett.⁴¹

Det kan anses rimelig at forsikringsselskapene ikke har regressadgang overfor en privatperson i de tilfellene hvor skadevolders handling er simpel uaktsom. I slike tilfeller vil det kunne bryte med den alminnelige rettsfølelsen at et stort forsikringsselskap med økonomiske muskler kan velte kravet over på en privatperson.

2.5 Ansvarsforsikring

Ansvarsforsikring er en forsikring som dekker det rettslige erstatningsansvaret forsikringstaker pådrar seg ved å påføre en tredjepart en skade eller et tap.⁴² På områder og i virksomheter med høy risiko for skade er det lovpålagt med ansvarsforsikring, for eksempel for alle registrerte kjøretøy. Dette er av hensyn til at skadelidte skal få dekket sitt økonomiske tap uavhengig av økonomien til skadevolder.⁴³ På andre områder er det ikke lovpålagt, men valgfritt å tegne ansvarsforsikring.

For næringsdrivende kan en ansvarsforsikring være svært viktig, da et erstatningskrav mot bedriften i verste fall kan føre til konkurs.⁴⁴ Mange bedrifter velger å tegne ansvarsforsikring for å redusere sin egen risiko ved erstatningsansvar. Privatpersoner har ansvarsforsikring inkludert i tingskedeforsikringer som innbo-, reise- og bygningsforsikring.⁴⁵

Dersom skadevolder har ansvarsforsikring kan kravstiller gå direkte på forsikringsselskapet til skadevolder, jf. fal. § 7-6. For kravstiller vil dette ofte være hensiktsmessig. Det er ofte lettere å forholde seg til et forsikringsselskap som er en profesjonell part. I tillegg er

³⁹ Askeland (2006) s. 160

⁴⁰ Lødrup (2012) s. 139

⁴¹ NOU 1977:33 s. 24

⁴² Bull (2008) s. 29

⁴³ Bull (2008) s. 32

⁴⁴ Bull (2008) s. 541

⁴⁵ NOU 1977:33 s. 20

forsikringselskapet betalingsdyktige, i motsetning til en bedrift eller privatperson som kan ha utfordringer med, eller være motvillige til å betale kravet.

I flere av dommene oppgaven bruker som eksempel er regresskravet rettet mot skadevolders ansvarsforsikring. Spørsmålet er om det utgjør en forskjell for regresskravets størrelse om skadevolder har ansvarsforsikring.

3 Erstatningsutmåling

3.1 Rettslig grunnlag for erstatningsutmåling

Det rettslige grunnlaget for erstatningsutmåling følger av skl. § 4-1. Det følger av bestemmelsen at «erstatning for tingskade og annen formuesskade skal dekke den skadelidtes tap». Prinsippet som følger av bestemmelsen er at skadelidte skal ha full erstatning, og ikke komme dårlige økonomisk ut enn om skaden ikke hadde inntruffet.⁴⁶

Bestemmelsen ble inntatt i 1985 og det følger av forarbeidene at bestemmelsen ikke tok sikte på å gi svar på hvordan erstatningen skulle utmåles og heller ikke tok sikte på å endre gjeldende rett.⁴⁷ Forarbeidene sier følgelig at hvordan erstatningen skal utmåles følger av ulovfestede regler og rettspraksis.

I juridisk teori og rettspraksis legges det til grunn at utmålingen må baseres på en differansebetraktning.⁴⁸ I KILE-dommen, Rt. 2005 s. 65 uttaler Høyesterett «[...] det er ikke påvist rettspraksis som fraviker det erstatningsrettslige utgangspunkt at spørsmålet om det foreligger økonomisk tap skal vurderes ut fra en differansebetraktning [...]». Man må vurdere differansen mellom hvordan situasjonen var før skaden oppsto og hvordan situasjonen er etter at skaden oppsto.⁴⁹ Dette kalles differanselæren.

Differanselæren gir ikke uttømmende svar på hvordan erstatningen skal utmåles, men legger til grunn at formålet med utmålingsregelen må være at skadelidte gis en erstatning som sørger for at skadelidte kan gjenopprette situasjonen.

I kapittel 3.2 vil det gjøres rede for sentrale utmålingsprinsipper. Deretter vil oppgaven ta for seg rettspraksis som belyser hvilket utmålingsprinsipp som skal legges til grunn for at skadelidte skal få full erstatning ved totalskade på bygning.

⁴⁶ Kjelland (2016) s. 319

⁴⁷ Ot.prp.nr. 75 (1983-1984) s. 62

⁴⁸ Kjelland (2016) s. 319

⁴⁹ Hagstrøm og Stenvik (2014) s. 491

3.2 Utmålingsprinsipper

Regresskravet kan ikke overstige det skadelidte ville fått i erstatning direkte fra skadevolder, jf. skl. § 4-3. Dette innebærer at utmålingsprinsippene i erstatningsretten vil sette begrensninger for regresskravet.

I juridisk teori og rettspraksis oppstilles det flere utmålingsprinsipper for tingskade. Terminologien her er uklar på enkelte områder. Den omfatter begreper som lett kan forveksles, samt at litteraturen ikke er entydig i begrepsbruken. Dette er kommentert der forveksling lett kan oppstå.

Hagstrøm og Stenvik legger til grunn bruksverdi, markedsverdi og gjenanskaffelsesverdi som de viktigste utmålingsprinsippene for tingskade.⁵⁰

3.2.1 Bruksverdi

I forarbeidene til ekspropriasjonsloven fra 1973 blir bruksverdien definert slik: «Med eiendommens bruksverdi menes den verdi eiendommen har for ekspropriaten ved den bruk han gjør av den eller ved den bruk han kan gjøre av eiendommen ved en naturlig og påregnelig utnytting. For så vidt bruksverdien baseres på den aktuelle bruk, er det klart at ekspropriaten kan kreve at erstatningen skal beregnes på grunnlag av den verdi eiendommen har for ham ved denne bruk. Ekspropriaten beviser ved selve den måte han nytter eiendommen på, at den har en særlig bruksverdi for ham».⁵¹

Hagstrøm og Stenvik definerer bruksverdi som «den neddiskonterte verdien av fremtidig avkastning av tingen».⁵²

Bruksverdien vil være den avkastningen man kan få av bygningen uten å selge den. Eksempel på dette kan være en bygning som leies ut, hvor leieinntekten vil være avkastningen og bruksverdien til bygningen. Bruksverdien kan være vanskelig å fastsette fordi det er en subjektiv målestokk.⁵³ Bruksverdi egner seg derfor ikke som utmålingsprinsipp ved totalskade

⁵⁰ Hagstrøm og Stenvik (2014) s. 505

⁵¹ NUT 1969: 2 s. 114

⁵² Hagstrøm og Stenvik (2014) s. 506.

⁵³ Skjefstad (2016) s. 110

på en privat bolig hvor det ikke foreligger utleie eller annet som medfører en fremtidig avkastning. Dersom en legger bruksverdien til grunn vil det ved totalskade på en privatbolig være vanskelig å komme frem til en sum som gjør at skadelidte får full erstatning.

3.2.2 Markedsverdi

Markedsverdien av en bygning er den verdien man ville fått ved salg på det åpne markedet. La oss si at en bolig har en markedsverdi på to millioner kroner, og boligen blir totalskadet. Dersom man legger til grunn markedsverdien som utmålingsprinsipp vil skadelidte få to millioner kroner i erstatning. Dersom det finnes tilsvarende bolig på markedet til to millioner kroner vil forsikringstaker få full erstatning, og dette vil samsvare med utmålingsprinsippet «gjenanskaffelsespris». I de fleste tilfeller er det likevel slik at boligens markedsverdi ikke samsvarer med bygningens faktiske verdi. For eksempel kan det være at det ikke er tilgjengelig tilsvarende boliger på markedet. Da vil ikke skadelidte få full erstatning. Det kan også være slik at markedsverdien på en bolig er to millioner kroner, men det koster fire millioner kroner å gjenoppføre boligen. Markedsverdi som utmålingsprinsipp vil derfor i mange tilfeller medføre at skadelidte ikke får full erstatning.

3.2.3 Gjenanskaffelsesverdi

Gjenanskaffelsesverdi er kostnaden for å gjenskaffe det som ble skadet med noe som oppfyller det samme formålet som det som ble skadet.⁵⁴ Gjenanskaffelsesverdien kan være enten gjenoppføringskostnad eller gjenanskaffelsespris.⁵⁵

Begrepet «gjenanskaffelsesverdi» har sitt opphav fra Rt. 1960 s. 568 (Sandbu). Dommen omhandler ekspropriasjon. Dommen er likevel relevant da det er lagt til grunn at uttalelsene om hvilket utmålingsprinsipp som skal legges til grunn er av prinsipiell art.⁵⁶

Det følger av side 570 i dommen at «utgangspunktet for erstatningsfastsettelsen ved ekspropriasjon er at ekspropriaten skal ha erstatning for det tap han individuelt lider. Herav følger at den eksproprierede gjenstands omsetningsverdi eller bruksverdi skal legges til grunn alt ettersom vedkommende verdi for eieren er høyest.»

⁵⁴ Kjelland (2016) s. 332

⁵⁵ Hagstrøm og Stenvik (2014) s. 505

⁵⁶ Nygaard (2007) s. 80

Høyesterett stadfester at skadelidte skal ha full erstatning. Videre at erstatningen skal settes til den verdien av omsetnings- eller bruksverdi som er høyest for eieren. Som påpekt tidligere vil bruksverdi og markedsverdi ikke alltid medføre at skadelidte får full erstatning, slik Høyesterett også kommer inn på:

«Når det gjelder bygninger, vil forholdet imidlertid i et overveiende antall tilfelle være, at en tilsvarende eiendom ikke lar seg skaffe for en erstatning som utmåles etter et av de nevnte prinsipper. Dreier det seg om driftsbygninger kan det ikke være tvilsomt at ekspropriaten i så fall vil ha krav på at gjenanskaffelsesverdien blir lagt til grunn.»

Høyesterett kommer frem til at omsetningsverdien eller bruksverdien vil medføre at skadelidte ikke settes i samme posisjon som tidligere. For at skadelidte skal settes i samme posisjon må gjenanskaffelsesverdien legges til grunn.

Videre sier Høyesterett noe om hva som skal legges til grunn i vurdering av hvordan gjenanskaffelsesverdien skal fastsettes: «For svært mange mennesker representerer det å bo i eget hus en egenverdi som ikke kan erstattes på en annen måte enn gjennom anskaffelse av en annen like tjenlig privatbolig, og skjønnspraksis synes derfor med rette i utstrakt grad å ha lagt dette vurderingsprinsippet til grunn ved erstatningsfastsettelsen. Det er i disse tilfelle gjenanskaffelsesverdien vedkommende ekspropriat må ha for å få sitt tap erstattet».

Høyesterett foretar en differansebetraktning og kommer til at skadelidte kun settes i samme situasjon som før skaden oppsto ved at det er en «annen like tjenlig privatbolig» som legges til grunn ved utmåling av erstatning. Ordlyden «like tjenlig privatbolig» tilsier at det må være tale om en bolig som tjener det samme formålet som den opprinnelige boligen.

Dommen kan tas til inntekt for at det er gjenanskaffelsesverdien som skal legges til grunn som utmålingsprinsipp i de tilfeller hvor bygningen er totalskadet. Fordi det vil medføre at skadelidte får full erstatning, og situasjonen vil bli tilnærmet gjenopprettet til slik situasjonen var før skaden oppsto.⁵⁷

Samtidig er det grunn til å understreke at det må foretas en konkret vurdering av hvilket utmålingsprinsipp som medfører at skadelidte blir stilt som om skaden ikke hadde skjedd.

⁵⁷ Kjelland (2016) s. 332

3.2.4 Gjenoppføringskostnad eller gjenanskaffelsespris

For å finne gjenanskaffelsesverdien må det foretas konkret vurdering av hvilke formål som er relevante for at skadelidte skal bli stilt som om skaden ikke hadde skjedd.⁵⁸

Hvis det ikke finnes en bolig på markedet som oppfyller disse formålene, vil gjenanskaffelsesverdien settes til kostnaden ved å gjenoppføre bygningen som ble skadet, dette vil tilsvare *gjenoppføringskostnaden*.

Hvis en bygning har fullverdiforsikring og blir totalskadet er det gjenoppføringskostnaden som blir lagt til grunn i forsikringsoppgjøret. Dersom utmålingsprinsippet er gjenoppføringskostnaden, vil forsikringsselskapet kunne legge hele erstatningssummen til grunn i regresskravet til skadevolder. Det vil som regel bety at det ikke er forskjell på hva som er utbetalt i erstatning fra forsikringsselskapet til skadelidte, og hva skadelidte kunne ha krevd direkte fra skadevolder.

Hvis det finnes en bolig på markedet som oppfyller de samme formål som boligen som ble skadet, kan gjenanskaffelsesverdien settes til det kostnaden ved kjøp av boligen på markedet er, dette vil tilsvare *gjenanskaffelsesprisen*. Begrepet blir benyttet av Høyesterett i HR-2016-558, jf. «... at gjenanskaffelsesprisen er lavere – det er for eksempel tilsvarende hus til salgs i nærområdet...». Begrepet gjenanskaffelsespris er lett å forveksle med begrepet gjenoppføringskostnad. Hagstrøm og Stenvik benytter i stedet ordet dekningsstransaksjon.⁵⁹

La oss si at et forsikringsselskap for eksempel har utbetalt seks millioner kroner i erstatning for totalskade på bygning med fullverdiforsikring. Det viser seg at det er en bolig til salgs som oppfyller det samme formålene som boligen som ble totalskadet. Boligen er til salgs for fire millioner kroner. Regresskravet vil være begrenset til gjenanskaffelsesprisen, som i eksempelet er fire millioner kroner. For forsikringsselskapet vil dette innebære at de ikke kan kreve hele summen de har utbetalt til sin forsikringstaker, i regress fra skadevolder.

I rettspraksis finnes det flere eksempler på dommer hvor det er spørsmål om det er gjenoppføringskostnaden eller gjenanskaffelsesprisen som skal legges til grunn.

⁵⁸ Rt. 1960 s. 568 (Sandbu) på s. 570

⁵⁹ Hagstrøm og Stenvik (2014) s. 505

I LG-2015-21213 hadde en bolig med fullverdiforsikring i Frende Skadeforsikring AS brent ned. Forsikringsselskapet dekket gjenoppføring av boligen. Boligen var påtønt og forsikringsselskapet rettet regresskrav mot skadevolderen. Spørsmålet var hva forsikringsselskapet kunne legge til grunn i sitt regresskrav. Lagmannsretten uttalte: «At B etter brannen hadde fått et nytt hus, kan ikke komme tiltalte til gode. Ved gjenoppføring av et hus kan det selvsagt ikke nyttes gamle, og dermed mindreverdige materialer. Etter skadeserstatningslovens § 4-1 skal erstatning for tingsskade dekke skadelidtes tap. Dette tapet kunne B krevd dekket av tiltalte, jf. skadeserstatningslovens § 4-2, og tilsvarende må det samme danne grunnlag for regress fra Frenandes side mot tiltalte etter § 4-3.»

Lagmannsretten la altså til grunn at skadevolder skulle erstatte det beløpet forsikringsselskapet hadde utbetalt til skadelidte under fullverdiforsikringen, altså gjenoppføringskostnaden.

Lagmannsrettens dom ble anket og Høyesteretts ankeutvalg tok i HR-2016-558-U stilling til om grunnlaget for regresskravet skulle vurderes ut fra forsikringsdekningen eller alminnelige skadeserstatningsregler.

Skadevolder anførte at lagmannsretten hadde vurdert skaden til gjenoppføringskostnaden, og ikke omsetningsverdien på skadedatoen. Samt at størrelsen på den erstatning skadelidte kan kreve, ikke er avhengig av hvilken type forsikringsavtale skadelidte har.

Forsikringsselskapet på sin side anførte at det ved totalskade var gjenanskaffelsesverdien som skulle legges til grunn og at erstatningen basert på omsetningsverdi ikke ville gi skadelidte full erstatning.

Ankeutvalget sier i avsnitt 10 at «skadelidtes krav må bestemmes ut fra de alminnelige bestemmelser i skadeserstatningsloven, slik disse er blitt fastlagt gjennom praksis.».

Ankeutvalget slår her fast at det er erstatningsretten som skal legges til grunn i regressrunden og ikke forsikringsretten. Videre sier ankeutvalget at «Det er ikke tvilsomt at skadelidte selv kunne krevet gjenanskaffelsesverdien erstattet, og det følger da av lovens system for det første at forsikringsselskapet kan kreve slik erstatning, men også at forsikringsselskapet ikke kan fremme ytterligere krav mot skadevolder». Ankeutvalget viser her til at forsikringsselskapets regresskrav mot skadevolder ikke kan overstige det kravet skadelidte selv kunne ha krevet av skadevolder, jf. skl. § 4-3. I avsnitt 12, kommer ankeutvalget inn på at det er forskjell mellom

utmåling i erstatningsretten og forsikringsretten: «Det kan med andre ord ikke uten videre legges til grunn at det er samsvar mellom den gjenanskaffelsesverdi skadelidte har krav på etter skadeserstatningsloven, og den gjenoppføringskostnad som skadelidte får utbetalt fra forsikringsselskapet».

Høyesterett klargjør at utmålingsprinsippet i regressrunden er gjenanskaffelsesverdi, og at gjenanskaffelsesverdien ikke automatisk tilsvarer gjenoppføringskostnaden. Lagmannsretten sin dom ble derfor opphevet, og henvist til ny behandling i lagmannsretten. Saken ble forlikt før ny behandling i lagmannsretten.

Til tross for at Høyesterett i HR-2016-558-U er klar på at det er gjenanskaffelsesverdien som skal legges til grunn og ikke gjenoppføringskostnaden, viser rettspraksis at gjenanskaffelsesverdien i mange tilfeller vil være gjenoppføringskostnaden.

For forsikringsselskapene som krever regress medfører dette at de i mange tilfeller vil få dekket gjenoppføringskostnaden i sitt regresskrav.

Dette ble også resultatet i LH-2018-20853. Lagmannsretten tok stilling til hvilke erstatningsrettslige prinsipper som skulle legges til grunn for utmålingen av regresskravet. Et hus var brannskadet etter en brann i den elektriske tilkoblingen av en varmepumpe. Huset var forsikret i DNB Forsikring AS. Det ble foretatt forsikringsskjønn⁶⁰ og fastsatt en gjenoppføringskostnad og en gjenoppføringspris. Huseier valgte å rive huset, og mottok gjenoppføringskostnaden som erstatning. Skadevolders ansvarsforsikringsselskap, Codan Forsikring NUF, anførte at huset kunne vært reparert, som ville medført en lavere erstatning. Samt at forsikringsavtalen i dette tilfellet ga skadelidte et høyere beløp enn det han har krav på etter alminnelig erstatningsrett.

⁶⁰ På nærmere fastsatte vilkår kan forsikringstaker og forsikringsselskapet kreve at oppgjøret skal finne sted ved forsikringsskjønn. Forsikringsskjønn innebærer at hver av partene velger en skjønnsmann som er sakkyndig og uhildede. Skjønnsmennene velger en oppmann. I første omgang forsøker skjønnsmennene å komme frem til riktig erstatning basert på forsikringsvilkårene. Dersom skjønnsmennene ikke blir enige, må oppmannen beregne erstatningssummen. Forsikringsskjønn kan forekomme i saker hvor partene er uenige og særlig ved større skader. Kilde: Finansportalen 2016 *Veiledende standard vilkår om forsikringsskjønn* Hentet 11.12.2022 fra <https://www.finansportalen.no/andre-valg/artikler/veiledende-standard-vilkar-om-forsikringsskjonn/>

Lagmannsretten viste til HR-2016-558-U avsnitt 10 og la til grunn at skadelidte eller forsikringsselskapet kunne kreve «husets gjenanskaffelsesverdi erstattet ut fra de alminnelige bestemmelser i skadeserstatningsloven, slik disse er blitt fastlagt gjennom praksis».

Videre sa lagmannsretten «Eksempelvis vil det ikke være aktuelt å legge gjenanskaffelsesverdien til grunn i tilfeller hvor bygningen som går tapt er gammel og uhensiktsmessig, eller at det kan gjenskaffes tilsvarende hus til en lavere pris».

Her kan det virke som at lagmannsretten mente gjenoppføringskostnader (i stedet for gjenanskaffelsesverdi), og mente å si at gjenanskaffelsesverdien ikke kan settes til gjenoppføringskostnaden hvis boligen er gammel, uhensiktsmessig, eller at man ikke kan finne tilsvarende hus til en lavere pris enn gjenoppføringskostnaden.

Lagmannsretten fant det ikke sannsynliggjort at huset kunne repareres. Lagmannsretten kom til at regresskravets størrelse måtte baseres på husets gjenanskaffelsesverdi, i dette tilfellet hva dette ville kostet å gjenoppføre et nytt hus. Dommen er følgelig et eksempel på at selv om det er gjenanskaffelsesverdien som skal legges til grunn, kan gjenanskaffelsesverdien bli satt til gjenoppføringskostnaden.

Dette var også tilfelle i LA-2018-82379. En bolig var totalskadet etter brann som hadde startet i en isbitmaskin. If forsikring, som hadde forsikret boligen, rettet regresskrav mot ansvarsassurandøren til leverandøren av isbitmaskinen, Insr Insurance Group.

Lagmannsretten viser også i denne dommen til HR-2016-558-U avsnitt 10 hvor det fremgår at det er gjenanskaffelsesverdien som skal legges til grunn. Videre viser lagmannsretten til dommens avsnitt 11 og 12 hvor de tolket det slik at gjenanskaffelsesverdien og gjenoppføringskostnader ikke trengte å være samme beløp, og at relevante momenter var om huset var gammelt og/eller uhensiktsmessig eller om det var tilsvarende hus til salgs i nabolikområdet til lavere pris.

Lagmannsretten tok så en vurdering av standarden til det nedbrente huset, og kom til at huset hverken var gammelt eller uforholdsmessig. Videre trakk lagmannsretten inn momenter som at tomten hadde god utsikt, og at eier av boligen sin søster bodde på andre siden av veien.

Lagmannsretten konkluderte med at: «Etter lagmannsrettens vurdering settes huseier bare i samme situasjon som før skaden dersom boligen gjenoppføres, slik at

gjenoppføringskostnaden er gjenanskaffelsesverdien. Dekning av gjenanskaffelsesverdien er en rimelig og fornuftig løsning.»

Lagmannsretten kom følgelig til at det er gjenanskaffelsesverdien som skal legges til grunn, men at i dette tilfellet var gjenoppføringskostnaden den samme som gjenanskaffelsesverdien.

I LA-2005-47183 gikk lagmannsretten nærmere inn på hva som skulle til for at gjenanskaffelsesprisen kunne legges til grunn.

Et næringsbygg hadde brent ned som følge av en brann som startet på naboeiendommen. Næringsbygget hadde blitt overtatt av ny eier for tre måneder siden, og var fullforsikret i If Skadeforsikring NUF. Det ble foretatt brannskadeskjønn og forsikringstakeren fikk utbetalt erstatning for hva det ville koste å gjenoppføre bygningen, samt tillegg for husleietap, merutgifter, prisøkning og renter.

Lagmannsretten tok utgangspunktet i at skadelidte hadde krav på full erstatning for sitt økonomiske tap, jf. skl. § 4-1, og at dette innebar at skadelidte ble satt i samme økonomiske stilling som før skaden oppsto.

I vurderingen av hva som skal til for at skadelidte skal få full erstatning for sitt tap startet lagmannsretten med å se på eierens formål med næringsseiendommen. Eierens hadde planer om å leie ut bygget til en menighet og til blant annet Posten. Til menigheten ville han leie ut for en rimelig sum slik at menigheten fikk en mer sentrumsnær plassering og lettere kunne nå ut til ungdommen. Eierens primære formål var ikke å tjene penger på utleie, men at det skulle gå rundt økonomisk.

Lagmannsretten ser så på hva som skulle til for at man kunne ha oppnådd formålet uten å gjenoppføre bygningen, og la til grunn at det innen et rimelig tidsperspektiv måtte ha vært en eiendom tilgjengelig som lå sentrumsnært og hadde mulighet for lokaler til menigheten og til utleie. Lagmannsretten la til grunn at det ikke var noen slik eiendom på markedet og at det ikke var sannsynlig at det ville komme en slik eiendom innen rimelig tid.

Lagmannsretten satte derfor gjenanskaffelsesverdien til gjenoppføringskostnaden.

3.2.5 Oppsummering

En oppsummering av rettspraksis viser at det må foretas en konkret vurdering i den enkelte sak av hvilket utmålingsprinsipp som gir skadelidte full erstatning. Som utgangspunkt synes gjenanskaffelsesverdien å være utmålingsprinsippet som gir full erstatning til skadelidte ved totalskade på bolig.⁶¹ Dersom gjenanskaffelsesverdi legges til grunn som utmålingsprinsipp, må man vurderer om gjenanskaffelsesverdien skal settes til gjenanskaffelsesprisen eller gjenoppføringskostnaden.

Rettspraksis viser at gjenanskaffelsesverdien i noen tilfeller tilsvarer gjenoppføringskostnaden. Gjenanskaffelsesprisen skal legges til grunn som gjenanskaffelsesverdien hvis det er en tilsvarende bolig på markedet som oppfyller de samme formål som boligen som ble skadet.

For regressøkende forsikringsselskap betyr dette at det i overveiende tilfeller får dekket gjenoppføringskostnaden, da gjenoppføringskostnaden i mange tilfeller vil være det utmålingsprinsippet som sørger for at skadelidte får dekket hele sitt tap og blir satt i samme situasjon som før skaden oppsto.

Samtidig vil det også kunne oppstå situasjoner hvor det er gjenanskaffelsesprisen som skal legges til grunn. Masseproduksjon av boliger og boligfelt hvor alle husene er helt like er vanlig.⁶² Dersom et hus i et slikt boligfelt blir totalskadet og et av nabohusene er til salgs, er muligheten for at dette er å anse som en tilsvarende bolig som oppfyller de samme formål som boligen som ble skadet stor. I et slikt tilfelle er det gjenanskaffelsesprisen som skal legges til grunn. Dersom forsikringsselskapet har dekket gjenoppføring og det er gjenanskaffelsesprisen som skal legges til grunn vil ikke forsikringsselskapet få dekket alle sine kostnader i regresskravet (forutsatt at gjenanskaffelsesprisen er lavere enn gjenoppføringskostnaden). Dette bør likevel anses som rimelig da det er forsikringsselskapet som har valgt å selge et produkt som gjør at skadelidte får en bedre erstatning fra forsikringsselskapet, enn hva skadelidte ville fått ved alminnelig erstatning.

⁶¹ Engstrøm (2020) s. 276

⁶² Mørtvedt, Tveter, Luksengard, Eriksen «Norges nye nabolag», Aftenposten, 13.10.22

<https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/8QbVXW/norges-nye-nabolag>

4 Berikelsesfradrag, skadelidtes medvirkning og lemping

Når det er avklart hvilket utmålingsprinsipp som skal legges til grunn for at skadelidte skal få full erstatning, må det vurderes om det er andre utmålingsprinsipper som påvirker hva den endelige erstatningssummen skal settes til. I dette kapitlet blir berikelsesfradrag, skadelidtes medvirkning og lemping behandlet. Spørsmålet er hvordan disse reglene og prinsippene vil påvirke den endelige erstatningssummen og om det utgjør noen forskjell om erstatningskravet er et regresskrav.

4.1 Berikelsesfradrag

Til tross for at hensynet bak utmålingsprinsippet er at skadelidte skal stilles i samme situasjon som før skaden oppsto, og ha full erstatning, kan utmålingsprinsippet som blir lagt til grunn medføre at skadelidte står i en bedre posisjon enn før skaden oppsto.

Forsikringsselskapets kan kreve regress så langt skadelidte kunne ha krevd erstatning av skadevolderen jf. skl. § 4-3. Dersom skadevolder kan kreve berikelsesfradrag, medfører dette at regresskravet skal reduseres tilsvarende, da forsikringsselskapet identifiseres med skadelidte. I vurderingen av om det skal gjøres berikelsesfradrag vil det ikke utgjøre noen forskjell om kravet er et alminnelig erstatningskrav eller et regresskrav. Hvordan forsikringsselskapets regresskrav påvirkes av berikelsesfradrag avhenger av hva det har utbetalt til sin forsikringstaker, herunder om forsikringstaker hadde førsterisikoforsikring eller fullverdiforsikring.

Det følger av HR-2013-233-A avsnitt 58 at det er «et allment prinsipp at det ved utmåling av erstatning som utgangspunkt skal gjøres fradrag for fordeler som skadelidte oppnår («compensatio lucri cum damno»)

Compensatio lucri cum damno betyr direkte oversatt motregning av gevinst i tapet. Erstatningen skal gjenopprette situasjonen til slik den var før skaden oppsto, men skadelidte skal ikke tjene på erstatningen. Prinsippet kan følgelig også forankres i differanselæren. Dette følger også av HR-2012-1926-A avsnitt 21: «det er et grunnleggende prinsipp om at skadevolder skal erstatte det fulle tap, men heller ikke mer».

For at det skal gjøres fradrag for fordeler er det tre vilkår som må være oppfylt.⁶³ For det første må det foreligge faktisk årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende begivenhet og fordelene, dette innebærer at fordelene må være en faktisk fordel⁶⁴ for skadelidte.⁶⁵ For det andre må årsakssammenhengene være adekvat, dette innebærer at fordelene ikke må være tilfeldig, de må være en direkte konsekvens av skaden.⁶⁶ For det tredje må fradraget være rimelig. Det tredje vilkåret innebærer at om det skal gjøres fradrag beror på en bred rimelighetsvurdering.⁶⁷

I det videre tar oppgaven for seg noen av de fordelene en skadelidte kan ha etter at erstatningen er satt ut fra at skadelidte skal ha full erstatning, og om disse fordelene medfører et fradrag i erstatningen, ofte omtalt som berikelsesfradrag

4.1.1 Standardheving

Ved gjenoppføring av en bygning får den nye bygningen ofte høyere standard enn den gamle da det er benyttet nye materialer, og skadelidte får en teknisk bedre løsning. Problemstillingen er om det skal gjøres fradrag for at standarden er hevet.

I Rt. 1960 s. 568 (Sandbu) uttaler Høyesterett at «de fordeler en bedre planløsning eller tidsmessige byggematerialer medfører utover innsparing i brensels- og vedlikeholdsutgifter, synes det ikke berettiget å gjøre fradrag for så lenge nybygget kan sies å tilsvare det gamle hus; annerledes om det i det nye huset er medtatt w.c, bad eller annet fordyrende utstyr som ikke fantes i det gamle»

Høyesterett legger her til grunn at det i utgangspunktet ikke skal gjøres fradrag for standardheving, så fremt standarden ikke er ekstraordinær. I Norge har i dag de aller fleste privatboliger både bad og kjøkken, og så fremt det ikke er gjort store oppgraderinger synes utgangspunktet derfor å være at det i de fleste tilfeller ikke bør gjøres fradrag for

⁶³ Skjefstad (2016) s. 33

⁶⁴ Nygaard (2007) s. 79

⁶⁵ HR-2013-233-A (Fangstgrop) Ved ombygging av en skogsbilvei var en fredet fangstgrop blitt ødelagt. Spørsmålet var om det skulle gjøres fradrag for at det offentlige fikk en fordel av å erverve historisk kunnskap ved utgraving. Høyesterett kom etter en nærmere vurdering til at det ikke forelå faktisk fordel for kravstiller.

⁶⁶ Rt. 1903 s. 228 (Odelskrav). Retten kom til at fordelene var tilfeldig og ikke hadde sammenheng med formuestapet. Dommen illustrerer at skaden må være årsaken til fordelene.

⁶⁷ Tønsberg, Christian Hagen «Fordelen av forlenget levetid – levetidsfradrag i prisavslag etter avhendingsloven» *Lov og Rett* Vol.56, Utg. 8 (2017) s. 459-479 på s. 460

standardheving. Annerledes stiller dette seg hvis for eksempel en eldre og enkel hytte med utedo totalskades, og hytta som gjenoppføres får et bad med dagens standard.

At det ikke skal gjøres fradrag for standardheving ble også resultatet i RG-1978-463. En personbil hadde kjørt inn i et stabbur fra 1850. Stabburet var totalskadet, og gjenoppføring på samme sted var ikke mulig på grunn av byggeforbudsbelte. Lagmannsretten legger til grunn at skadelidte må ha «krav på erstatning for hva det vil koste å få satt stabburet i stand eller hva det vil koste å skaffe et annet hus av samme størrelse, som er like godt og som kan tjene samme formål og som kan passes inn i bebyggelsen på eiendommen».

Det var rimeligere å oppføre en ny bygning med nye materialer og moderne byggemåte, enn å gjenoppføre stabburet til slik det opprinnelig hadde vært. Stabburet ble ansett å ha vært solid, slik at det ikke var grunnlag for fradrag for standardheving, til tross for at bygningen hadde nye materialer. Det kan riktignok tenkes at det spilte inn i vurderingen at det var betraktelig rimeligere å gjenoppføre med nye materialer og moderne byggemåte sammenlignet med å gjenoppføre tilbake til slik stabburet opprinnelig var, og at skadevolder derfor kom rimeligere ut ved at det ble benyttet nye materialer og moderne byggemåte.

I flere lagmannsrettsdommer blir det også lagt til grunn at det ikke skal gjøres fradrag for standardheving. I LF-2013-35251 hadde en huseier hatt tilbakeslag, og fikk dekket skadene gjennom sitt forsikringsselskap. Forsikringsselskapet rettet erstatningskrav mot kommunen. Kommunen anførte at det skulle gjøres fradrag for standardheving/økt levetid.

Lagmannsretten fant at det ikke forelå noen økt standard, «selv om det generelt ligger en gevinst i å få byttet ut gammelt med nytt». LA-2018-82379 omhandlet en sak hvor et hus fra 1998 hadde brent ned. Huset som brant ned hadde ifølge huseier vært godt vedlikeholdt. Materialvalget i det nye huset var ikke dyrere enn i det gamle huset. Lagmannsretten la til grunn at den nye boligen ikke hadde bedret boligens funksjonalitet, med andre ord at det ikke forelå standardheving.

Svaret på spørsmålet om det skal gjøres fradrag for standardheving synes derfor å bero på om skadelidte faktisk står i en bedre situasjon enn før skaden oppsto.

Fra rettspraksis kan man trekke ut at nye materialer ikke automatisk medfører standardheving, og at det i slike tilfeller ikke bør gjøres fradrag for fordeler i erstatningen. Bakgrunnen for dette kan være at det isolert sett ikke er en faktisk fordel for skadelidte at det er benyttet nye

materialer, skadelidte står ikke faktisk i en bedre situasjon enn før skaden oppsto. I mange tilfeller er det ikke mulig å reparere skaden uten at det benyttes nye materialer. Det synes urimelig at skadelidte skal få en reduksjon i sin erstatning fordi det benyttes nye materialer, når det er eneste muligheten for å bli satt i samme situasjon som før skaden oppsto.

Rettspraksis synes derimot å åpne opp for fradrag i de tilfeller hvor det faktisk foreligger en standardheving, for eksempel at en hytte uten bad blir totalskadet, men blir gjenoppført med bad. I dette tilfellet fremstår det klart at skadelidte står i en bedre situasjon enn før skaden oppsto og det synes dermed rimelig at det skal bli gjort fradrag for standardheving.

For regressøkende forsikringsselskap som har utbetalt erstatning under fullverdiforsikring vil dette innebære at det er en risiko for berikelsesfradrag. Om dette vil skje avhenger av standarden på boligen som ble totalskadet. Dersom forsikringsselskapet har solgt fullverdiforsikring til en bolig med lav standard, men dekker gjenoppbygging til dagens standard vil forsikringsselskapet måtte regne med berikelsesfradrag i regresskravet. Forsikringsselskapene har derfor et insentiv til å ikke tilby fullverdiforsikring til boliger med lav standard.

For regressøkende forsikringsselskap som har utbetalt erstatning under førsterisikoforsikring vil risikoen for berikelsesfradrag i regresskravet være mindre. I et slikt tilfelle har forsikringen som regel sjeldent dekket en standardheving, da forsikringen er begrenset til en fast sum, og ikke automatisk dekker gjenoppbygging.

4.1.2 Forlengt levetid og sparte kostnader

Selv om utgangspunktet i rettspraksis synes å være at nye materialer ikke medfører fradrag for fordeler fordi nye materialer i seg selv ikke stiller skadelidte i en bedre situasjon enn før skaden oppsto, kan det stilles spørsmål om de nye materialene gir skadelidte andre fordeler som det bør gjøres fradrag for. Skadelidte vil for eksempel ikke oppleve en fordel ved at gjenoppført bolig får en ny varmtvannsbereder, da den gamle varmtvannsberederen gjorde samme nytte – varmet opp vann. Samtidig er det slik at materialer har en begrenset levetid, og etter ca. 20 år måtte skadelidte ha byttet ut den gamle varmtvannsberederen. Skadelidte får derfor en fordel av ny varmtvannsbereder ved at det går lengre tid før hen må bytte den ut igjen.

I Rt. 1960 s. 568 (Sandbu) uttaler Høyesterett «...at fradrag i hvert fall i en viss utstrekning vil kunne kreves for den nye bygnings lengre levetid. På grunn av de mange usikre faktorer som fremtiden byr på, er det imidlertid grunn til å understreke at prinsippet må anvendes med forsiktighet [...]. Dertil kommer at man ved eventuelle fratrekksberegninger på dette punkt må ta i betraktning hvilke fordeler ved det nye hus som det allerede på annen måte er gitt fradrag for».

Høyesterett åpner opp for at det kan gjøres fradrag dersom gjenoppføring har påvirket bygningens levetid, men understreker at dette må gjøres med forsiktighet, og at man må ta i betraktning om det allerede er gjort fradrag for andre ting.

Lagmannsretten la ikke til grunn fradrag for standardheving i LA-2018-82379, men levetid på rør og elektriske installasjoner var forlenget og dette tilsa reduksjon i fremtidige utgifter til vedlikehold, som medførte et skjønnsmessig fradrag i erstatningen. I Rt. 1997 s. 825 som omhandlet erstatningsansvar etter skader på balkonger og terrasser i et boligbyggelag, kom Høyesterett til at det ikke var «bevist at borettslagets fremtidige vedlikehold og reparasjonsomkostninger» var «vesentlig redusert» til tross for at balkongene ble utbedret. Ordlyden «vesentlig redusert» tilsier at det skal forholdsvis stor bedring til før det er aktuelt med fradrag og at eventuelt fradrag må gjøres med forsiktighet.

Nye materialer vil også medføre lavere utgifter for eksempel fordi boligen er mer energieffektiv. Høyesterett har uttalt at «det er et gjennomgående prinsipp i erstatningsretten at reduserte utgifter på grunn av skaden er en fradragspost ved erstatningsberegningen».⁶⁸ Dette var tilfellet i RG-2006-623 hvor en bolig fra 1965 ble totalskadet. Ny bygning ble oppført, og lagmannsretten påpekte at det nye bygget ville ha lavere vedlikeholdskostnader og lavere oppvarmingsutgifter. Lagmannsretten la til grunn et skjønnsmessig fradrag i fordeler.

I juridisk teori tar Skjefstad til orde for at «utgangspunktet bør være at man ikke tar hensyn til fordelene av lengre levetid, med mindre det skulle foreligge særlige grunner for det i den

⁶⁸ Rt. 1981 s. 138 (Sevaldsen) omhandler en personskade hvor skadelidtes ervervsmessige og medisinske invaliditet ble satt til 100%. Som en følge av det ville skadelidte få et særfradrag på sin inntektsbeskatning. Spørsmålet var om det skulle gjøres fradrag for reduserte utgifter. Høyesterett la til grunn at det kan gjøres fradrag for den fordelene det er for skadelidte å få reduserte utgifter. Selv om dommen gjelder personskade, legger juridisk teori til grunn at uttalelsen gjelder generelt, se Lødrup (2012) s. 448

konkrete saken». Skjefstad begrunner sitt standpunkt med tre hensyn. For det første at skadelidte ikke har valgt å få fordel. For det andre at levetiden er usikker, herunder om skadelidte får en faktisk fordel og hvor stor fordel er. For det tredje at fordel ligger langt frem i tid.⁶⁹ Rettspraksis viser likevel at retten flere ganger gjør fradrag for lengre levetid.

For et forsikringsselskap som har dekket gjenoppføring av ny bolig under fullverdiforsikring innebærer dette at regresskravet etter en konkret vurdering kan bli redusert som følge av forlenget levetid og sparte kostnader. Det kan følgelig være at forsikringsselskapet ikke får dekket hele erstatningssummen de har utbetalt til sin forsikringstaker, i regresskravet mot skadevolder.

For førsterisikoforsikring vil forsikringsselskapet på samme måte som ved fradrag for standardheving sjeldent ha vært med på å dekke gjenoppbygging, men kun en begrenset forsikringssum. Forsikringsselskapet vil derfor ofte få dekket hele erstatningssummen de har utbetalt til forsikringstaker, i sitt regresskrav til skadevolder.

4.1.3 Økte inntekter

Utmålingsprinsippet kan medføre at skadelidte står i en situasjon hvor de har mulighet for økte inntekter. Eksempel på dette finner vi i RG-2006-623 hvor en bygning hadde brant ned, og ny bygning var reist. Den nye bygningen hadde fått større areal enn bygningen som brant ned. Lagmannsretten legger til grunn at dette på sikt kan føre til høyere leieinntekter. I tillegg var bygningen som brant ned bygget for å være en tøffelfabrikk i 1965. Det nye bygget måtte regnes med å ha fått en mer tidsmessig og funksjonell løsning, altså et mer attraktivt utleieobjekt. Som også innebar mulighet for høyere leieinntekter. Økte inntekter vil derfor kunne være å anse som en faktisk fordel som gir fradrag i erstatningen til skadelidte.

Til tross for at det er skadelidte som vil få fordel vil dette påvirke forsikringsselskapets regresskrav. Regresskravet er begrenset til det skadelidte kunne ha krevd fra skadevolder. For forsikringsselskapet som søker regress medfører dette at regresskravet kan bli redusert som følge av at skadelidte har en fordel av økte inntekter.

⁶⁹ Skjefstad s. 152.

4.1.4 Offentlige påbud

Ved oppføring av en ny bolig stiller det offentlige krav til hvordan boligen skal oppføres. For eksempel krav til det elektriske anlegget eller varmeisolering. Dette kalles påbud. Hvilke krav som stilles endrer seg med tiden. Gjenoppføring av bolig kan medføre høyere kostnader på grunn av nye krav til hvordan boligen skal oppføres.

LH-2018-20853 omhandlet regresskrav etter en boligbrann som følge av brann i den elektriske tilkoblingen av en varmpumpe. Ved gjenoppføring av boligen ville det påløpe merutgifter på kr. 590.000 eks mva. på grunn av påbud. Spørsmålet var om det skulle gjøres fradrag for merutgiftene påbudene medførte. Lagmannsretten kom til at det ikke skal gjøres fradrag for utgifter til offentlige påbud. Lagmannsretten påpekte at «Det er påregnelig at det med tiden stilles strengere offentlige krav til nybygg, og at det derfor blir stadig dyrere å oppføre nye boliger».

Nygaard skriver «om forbedringene kjem av at det er offentlege påbud om det, kan vanskeleg gjera noko frå eller til her. Avgjerande må vera om det nye reint faktisk – i det vesentlege – kan seiast å tilsvare det gamle».⁷⁰

Gjenoppføring av en bolig vil kun være mulig dersom man følger de nye påbudene. På samme måte som at man ved gjenoppføring av bolig vil være nødt til å benytte nye materialer. Påbudene trenger ikke gi skadelidte en faktisk fordel, men er en forutsetning for at skadelidte skal bli satt i samme situasjon som før skaden oppsto. Det er derfor rimelig at påbud ikke automatisk medfører berikelsesfradrag.

Om det skal gjøres fradrag for offentlige påbud eller ikke, er likt uavhengig av om kravet er et alminnelig erstatningskrav eller regresskrav. Det vil derfor ikke utgjøre noen forskjell hva kravet er å anse som.

For regressøkende forsikringsselskap som under fullverdiforsikring har dekket gjenoppføring av bolig vil det medføre at det i mange tilfeller kan kreve merutgifter som følge av påbud, dekket i regresskravet mot skadevolder.

⁷⁰ Nygaard (2007) s. 80

4.1.5 Oppsummering

Det må foretas en konkret vurdering av om det foreligger en fordel og om det skal gjøres fradrag for fordelen. Om kravet er et alminnelig erstatningskrav eller et regresskrav er uten betydning. For regressøkende forsikringsselskap innebærer dette at berikelsesfradrag kan medføre at forsikringsselskapet ikke får dekket hele erstatningsbeløpet det har utbetalt til sin forsikringstaker under en fullverdiforsikring. Fordi fullverdiforsikringen gir skadelidte et bedre oppgjør, enn skadelidte har krav på etter alminnelige erstatningsregler.

4.2 Skadelidtes medvirkning

Det følger av skl. § 5-1 at erstatningen kan settes ned eller falle bort når «den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld». Hvis skadelidte har medvirket til skaden med forsett kan ikke skadelidte kreve erstatning fra skadevolder.⁷¹

Av punkt 2 fremgår det at det også regnes som medvirkning «når den skadelidte eller erstatningssøkeren har latt være ... etter evne å begrense skaden». Bestemmelsen innebærer at skadelidte har en tapsbegrensningsplikt. Dette følger også av rettspraksis, «skadelidte har en generell plikt til å begrense sitt tap», jf. Rt. 2003 s. 1358. For eksempel hvis eier av bygget har oppdaget at det er en pågående vannskade, men ikke har forsøkt å stoppe vannskaden eller begrense skadeomfanget, slik at skaden har utviklet seg til å bli større enn det som var nødvendig.⁷²

Tapbegrensningsplikten innebærer at skadelidte ikke får dekket kostnader som det med rimelighet kan ventes av ham at han skulle avgrense.⁷³

Praktisk innebærer dette at dersom skadelidte er selvforskyldt i at kostnadene har blitt høyere enn nødvendig kan skadelidte ikke kreve den ekstra kostnaden dekket av skadevolder.

⁷¹ NOU 1977:33 s. 50

⁷² Synnøve Prytz Berset «Store vannskader på samisk vgs: Uavklart hvem som tar regningen» Finanswatch 28.11.22 <https://finanswatch.no/nyheter/forsikring/article14635346.ece>

⁷³ Nygaard (2007) s. 388

Hensynet til regelen har en side til at skadelidte ikke skal tjene på at det har oppstått en skade eller utnytte at kravstiller er erstatningsansvarlig. Samfunnsøkonomisk har det en side til at skadekostnadene bør holdes nede.⁷⁴

I vurderingen av om det skal avkortes på grunn av skadelidtes medvirkning er det uten betydning om kravet er et alminnelig erstatningskrav eller et regresskrav. Forsikringsselskapet kan kreve regress så langt skadelidte kunne ha krevd erstatning av skadevolderen jf. skl. § 4-3. Dersom skadevolder kunne krevd reduksjon i erstatningskravet som følge av at skadelidte har medvirket, medfører dette at regresskravet skal reduseres tilsvarende, da forsikringsselskapet identifiseres med skadelidte.

Hvis forsikringstaker har overtrådt sikkerhetsforskrifter kan forsikringsselskapet avkorte erstatningsutbetalingen, jf. fal. § 4-8. Etter fal. § 4-9 kan forsikringsselskapets ansvar for skaden bortfalle dersom forsikringstaker har fremkalt forsikringstilfellet forsettlig. Hvis forsikringstaker har opptrådt grovt uaktsomt kan erstatningen også bortfalle, eller settes ned. Forsikringsselskapets erstatningsansvar kan også reduseres dersom forsikringstaker ikke har gjort «det som med rimelighet kan ventes av ham eller henne for å avverge eller begrense tapet», jf. fal. § 4-10. Forsikringsselskapet har dermed mulighet til å redusere erstatningen til forsikringstaker eller frasi seg ansvaret for skaden. Hvis forsikringsselskapet benytter muligheten vil, regresskravet kunne være i tråd med hva skadevolderen hadde pliktet å betale skadelidte, etter fradrag for medvirkning fra skadelidtes side.

Hvis skadelidte forsettlig har medvirket til skaden vil ikke skadelidte ha krav på erstatning fra skadevolder. Dersom forsikringsselskapet tross forsettlig medvirkning fra skadelidte, har utbetalt erstatning til skadelidte, vil de ikke kunne rette regresskrav mot skadevolder.

Det er rimelig at skadevolder skal komme likt ut når skadelidte har medvirket til skaden, uavhengig av om erstatningskravet kommer fra skadelidte eller som et regresskrav fra forsikringsselskapet som har dekket skaden. Dette gir forsikringsselskapene et insentiv til å foreta et riktig oppgjør.

⁷⁴ Kjelland (2016) s. 323

4.3 Lemping

Lemping innebærer at erstatningskravet blir redusert. Lemping er en snever unntaksregel, som følge av at det klare formålet med erstatning er at skadelidte har krav på full erstatning.⁷⁵

Dette alene tilsier at det skal sterke grunner til for at lemping skal være aktuelt. Adgangen til lemping er for det første av hensyn til at skadevolder ikke skal bli økonomisk ruinert.⁷⁶ For det andre at skadelidte skal bære deler av tapet selv dersom det er rimelig.⁷⁷

Det rettslige grunnlaget for lemping følger av skl. § 5-2 (lemping av erstatningsansvar)

Erstatningsansvaret kan lempes når retten under hensyn til skadens størrelse, den ansvarliges økonomiske bæreevne, foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter, skyldforhold og forholdene ellers finner at ansvaret virker urimelig tyngende for den ansvarlige. Det samme gjelder når det i særlige tilfelle er rimelig at den skadelidte helt eller delvis bærer skaden.

Ordlyden «kan» innebærer at det er opp til retten å lempe. Dette innebærer at selv om retten mener det er «urimelig tyngende for den ansvarlige» kan de la være å lempe, for eksempel av preventive grunner, eller dersom skyldmomentet er grovt. I forarbeidene understrekes det at lempningsregelen er en unntaksregel.⁷⁸ En lemping for skadevolder medfører reduksjon i erstatningen til skadelidte. Av forarbeidene fremgår det at det ikke i noen tilfeller kan «godtas å sette erstatningen så langt ned at den etter tilhøva gir skadelidte en urimelig lav behovsdekning».⁷⁹

Videre oppstiller bestemmelsen hensyn retten skal ta stilling til i rimelighetsvurderingen.

Ordlyden «skadens størrelse» omfatter både hvilken karakter og hvilket omfang skaden har, samt hvilken erstatningssum skaden gir grunnlag for. På den ene siden kan en omfattende skade som skyldes et grovt skademoment tilsi at det ikke skal lempes. På den andre siden kan en omfattende og kostbar skade innebære at det bør lempes av hensyn til «den ansvarliges økonomiske bæreevne». Med «økonomisk bæreevne» menes hvilken økonomisk stilling skadevolderen står i med tanke på inntekt, formue og forsørgeransvar. Retten må vurdere om skadevolderens økonomiske stilling medfører at han har mulighet til å betale

⁷⁵ Ot.pr. nr. 75 s. 65

⁷⁶ Kjelland (2016) s. 414

⁷⁷ Kjelland (2016) s. 414

⁷⁸ Ot.prp.nr. 60 (1980-1981) s. 45

⁷⁹ Ot.prp.nr. 60 (1980-1981) s. 45

erstatningskravet, eller om det er urimelig tyngende. I forarbeidene legges det til grunn at den «økonomiske bæreevnen» er det sentrale argumentet for lempning.⁸⁰

Det neste vurderingsmomentet i bestemmelsen er «foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter». I forarbeidene fremgår det at dette omfatter både skadeforsikring og ansvarsforsikring.⁸¹ Hvis skadelidte har fått dekket sitt økonomiske tap gjennom en forsikring, er det forsikringsselskapet som eventuelt retter et regresskrav mot skadevolder. Bestemmelsen legger opp til at terskelen for lemping er lavere dersom kravstiller er et regressøkende forsikringsselskap. Hensynet bak dette er at konsekvensen av lemping påvirker forsikringsselskapet i vesentlig mindre grad enn en ordinær skadelidt.

Ordlyden «skyldforhold» henviser til graden av skyld skadevolderen har utvist. Hvis skadevolderen har voldt skaden ved forsett eller grov uaktsomt taler det mot lemping. Hvis skaden er mer unnskyldelig og mindre graverende kan skyldforholdet tale for lemping.

Retten har også mulighet til å vektlegge andre relevante forhold, jf. «forholdene ellers».

Ordlyden «urimelig tyngende» oppstiller en høy terskel, og legger opp til en vurdering av hva som er urimelig tyngende for skadevolder, men dette må sees i sammenheng med hva som er en rimelig erstatning for skadelidte.

Om erstatningskravet skal lempes beror på en konkret vurdering av rimelighetsmomenter, hvor lovgiver har valgt å sette terskelen høyt.

Oppgaven vil nå ta for seg rettspraksis hvor vurderingsmomentet «foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter» står sentralt.

Lemping var temaet i Rt. 2004 s. 165 (Brannstifterdommen). Saken gjaldt en ung mann som var dømt for å ha tent på et eldresenter, og var ilagt regresskrav på 1,5 millioner kroner overfor skadelidtes forsikringsselskap. Høyesterett skulle ta stilling til om regresskravet skulle lempes.

En enstemmig høyesterett kom til at regresskravet skulle lempes. Høyesterett la etter en samlet vurdering av momentene som oppstilles i skl. § 5-2, under adskillig tvil, til grunn at

⁸⁰ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 65

⁸¹ Ot.prp.nr. 60 (1980-1981) s. 46

ansvaret ble urimelig belastende for skadevolderen. Kravet ble redusert til 750 000 kroner, følgelig en halvering av det opprinnelige kravet. I vurderingen legges det særlig vekt på at skadevolder skal ha vært noe forvirret i handlingsøyeblikket. I avsnitt 25 kommenterer Høyesterett at det er et moment at kravet er et regresskrav fra et forsikringselskap, og at dette er et moment i vurderingen.

Høyesterett sier lite om hvor stor betydning det har hatt kravet er et regresskrav, og det er grunn til å stille spørsmål om Høyesterett burde viet dette større oppmerksomhet. Dersom kravstiller ikke hadde vært et forsikringselskap er det lite sannsynlig at Høyesterett hadde redusert erstatningssummen med 50 %.⁸²

Formålet med erstatningsreglene er ikke å straffe skadevolderen og det kan derfor synes rimelig at lemping foretas i de tilfeller hvor skadevolder åpenbart ikke makter å betale kravet og kravet medfører en belastning i mange år fremover. Så fremt det er tale om en høy erstatningssum tross lemping vil et erstatningskrav mot skadevolder uansett ha en preventiv effekt. I praksis kan lemping også være av mindre betydning fordi skadevolderen uansett tidshorisonnt ikke ville hatt mulighet til å betale kravet. Samtidig kan det stilles spørsmål til om skadevolder bør slippe «billigere unna» fordi skadelidte har tegnet forsikring, og om det er rimelig at forsikringselskapet i så stor grad som i denne saken «skal betale» for at forhold på skadevolder sin side tilsier lemping.

I «Bombedommen» Rt. 2005 s. 901 kom Høyesterett til at erstatningskravet ikke skulle lempes. En bombe hadde blitt forsettlig sprengt utenfor lokalene til motorsykelklubben Bandidos i Drammen. Eksplosjonen medførte betydelige materielle skader, som i stor grad ble dekket av forsikringselskaper. Forsikringselskapene rettet krav på totalt 285 millioner kroner mot skadevolderne. Kravet var følgelig så stort at skadevolderne neppe ville makte å betale det. Høyesterett vektla skyldmomentet, og kom til at det ikke var rom for lemping når «brannstiftelsen var en planlagt handling der hensikten var å ødelegge». Dommen er et eksempel på at selv om det foreligger forsikring skal det foretas en konkret vurdering av om kravet er gjenstand for lemping. Det bør riktignok påpekes at saken var ekstraordinær da det var en spesiell hendelse, med høy skyldgrad og et svært høyt regresskrav fra flere

⁸² Engstrøm, Bjørn «Lemping av erstatningsansvar» *Tidsskrift for Erstatningsrett*.3. Utg. 1-02 (2006) s. 64-74 på s. 71

forsikringsselskap. Det kan derfor ikke tas til inntekt at konklusjonen blir den samme i mer «normale» saker.⁸³

Et moment i vurderingen av om det skal lempes er om skadevolder har en ansvarsforsikring som dekker det rettslige erstatningsansvaret skadelidte har pådratt seg.

Dette kommer på spissen i HR-2017-958-A. Et regresskrav var rettet fra skadelidtes forsikringsselskap Gjensidige til skadevoldernes ansvarsforsikringsselskap, If og Sparebank 1. Saken gjaldt to skadevoldere som etter en brann hadde blitt dømt til å betale erstatning til forsikringsselskapet til gårdeierne. Erstatningskravet hadde blitt betydelig lempet, jf. skl. § 5-2. I etterkant rettet Gjensidige krav mot ansvarsforsikringen til skadevolderne som var i If og Sparebank 1. Høyesterett måtte derfor blant annet ta stilling til om lempingen av erstatningsansvaret hadde betydning for hvor mye ansvarsforsikringsselskapene måtte betale i erstatning til regressøkende forsikringsselskap.

En enstemmig Høyesterett kom til at lempingen ikke var av betydning for ansvarsforsikringsselskapene, og at If og Sparebank 1 måtte betale regresskravet i sin helhet. Høyesterett legger i avsnitt 44 vekt på at sentralt i bestemmelsen om lemping er om kravet er «urimelig tyngende» for skadevolder. «Dersom det er tegnet en ansvarsforsikring som dekker tapet, vil det sjelden kunne tenkes at ansvaret vil virke «urimelig tyngende» for skadevolderen, jf Ot. Prp. Nr. 75 (1983-1984) side 66.»

Dommen er et eksempel på at det utgjør en forskjell at skadevolder er ansvarsforsikret. For regressøkende forsikringsselskap er det positivt fordi de får dekket hele sitt krav. For ansvarsforsikringsselskapet vil det være negativt. På den ene siden er dette rimelig fordi produktet ansvarsforsikringsselskapet har solgt innebærer at de skal dekke forsikringstakers rettslige erstatningsansvar. På den andre siden innebærer dette at ansvarsforsikringsselskapet ikke i alle tilfeller står i samme posisjon som skadevolder gjør, og at dette får ringvirkning for regressøkende selskap.

⁸³ Engstrøm, Bjørn «Lemping av erstatningsansvar» *Tidsskrift for Erstatningsrett*.3. Utg. 1-02 (2006) s. 64-74 på s. 73

5 Oppsummering

Regressadgangen er i alle tilfeller begrenset til erstatningssummen skadelidte kan kreve fra skadevolder jf. skl. § 4-3. Hva skadelidte kan kreve i erstatning fra skadevolder reguleres av alminnelig erstatningsrett. Utmålingsprinsippene om hvordan erstatningssummen skal utmåles, berikelsesfradrag og skadelidtes medvirkning avgjør hvor mye skadelidte kan kreve i erstatning fra skadevolder, og følgelig også hvor mye forsikringsselskapet kan kreve i regress. Disse utmålingsprinsippene utspiller seg likt uavhengig av om kravet er et alminnelig erstatningskrav eller et regresskrav.

Dette medfører at forsikringsselskapet ikke automatisk har krav på å få dekket hele erstatningssummen de har utbetalt til sin forsikringstaker i regresskravet. Særlig dersom det er utbetalt under en fullverdiforsikring som har gitt skadelidte ett bedre oppgjør, enn skadelidte ville fått etter alminnelige erstatningsregler. Det vil derfor kunne være forskjell på hva skadelidte kan kreve fra forsikringsselskapet, og hva forsikringsselskapet i sitt regresskrav kan kreve fra skadevolder.

Forsikringsselskapene har selv valgt å selge et produkt som innebærer risiko for en situasjon hvor forsikringsselskapet dekker mer enn det skadevolder er forpliktet til å dekke etter alminnelige erstatningsrettslige regler. Forsikringsselskapenes primære formål er å tjene penger. Forsikringsselskapene kalkulerer sannsynligheten for skader og setter prisene deretter. Dette taler for at det er rimelig at forsikringsselskapene ikke automatisk kan legge til grunn å få dekket hele sitt økonomiske tap når noen kan stilles erstatningsansvarlige, men i noen saker kan få et økonomisk tap selv.

På lik linje kan det anses rimelig at forsikringsselskapene identifiseres med sin kunde dersom skadelidte har medvirket til skaden. Det har formodningen mot seg at skadevolder skal betale mer i erstatning hvis erstatningen skulle vært satt ned på grunn av skadelidte sin medvirkning, men skadelidte har forsikring som dekker skaden. I slike tilfeller har forsikringsselskapene mulighet til å redusere sitt økonomiske tap ved å redusere erstatningen overfor egen kunde.

Ved lemping derimot vil det utgjøre en forskjell om kravet er et alminnelig erstatningskrav eller et regresskrav. Terskelen for å lempe et regresskrav er lavere enn for et alminnelig erstatningskrav. For forsikringsselskapet innebærer dette at regresskravet kan bli lempet, og at

forsikringsselskapet havner i en situasjon hvor de ikke får dekket hele sitt økonomiske tap. Dette vil kunne gjelde både ved førsterisikoforsikring og ved fullverdiforsikring.

Dagens rettsregler bygger på hensynet om gjenoppretting og prevensjon. Adgangen til regress foreligger i de tilfeller hvor lovgiver har lagt til grunn at den allmenne rettsfølelsen er at skadevolder bør betale for skaden. Skadevolder bør likevel ikke betale mer i erstatning ved et regresskrav enn ved et alminnelig erstatningskrav. Derfor er det rimelig at utmålingsprinsippene (utenom lemping) utspiller seg likt uavhengig av om det er et regresskrav eller et alminnelig erstatningskrav.

Forsikringsselskapene har i hovedsak en hensiktsmessig adgang til å rette regresskrav for det vesentligste av forsikringsoppgjøret, i de tilfeller hvor tapet bør plasseres hos skadevolder.

Litteraturliste

Lover

Lov om forsikringsavtaler, 16. juni 1989 nr. 60, forsikringsavtaleloven (fal.)

Lov om skadeserstatning, 13. juni 1969 nr. 26, skadeserstatningsloven (skl.)

Forarbeider

NOU 1977:33 Om endringer i skadeserstatningsloven

NUT 1969:2 Innstilling om Skjønnsordningen og om erstatningsmåling ved ekspropriasjon (Husaas-innstillingen)

Ot.prp.nr. 60 (1980-1981) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen for så vift gjelder lemping av erstatningsansvar, forsikringsgivers regressrett m m

Ot.prp.nr. 75 (1983-1984) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping m m og endringer i bilansvarlova

Dommer

Høyesterett

Rt. 1903 s. 225 (Odelskrav)

Rt. 1960 s. 568 (Sandbu)

Rt. 1981 s. 138 (Sevaldsen)

Rt. 1993 s. 1524 (Ølberg)

Rt. 1997 s. 825

Rt. 2003 s. 1358

Rt. 2004 s. 165 (Brannstifter)

Rt. 2005 s. 65 (KILE)

HR-2012-1926-A

HR-2013-233-A (Fangstgrop)

HR-2016-558-8

HR-2017-958-A

Lagmannsrettene

RG-1978-463

LA-2005-47183/RG-2006-623

LG-2015-21213

LH-2018-20853

LA-2018-82379

Litteratur

Askeland (2006) *Tapsfordeling og regress ved erstatningsoppgjør* Bergen: Fagbokforlaget

Bull (2008) *Forsikringsrett* Oslo: Universitetsforlaget

Engstrøm (2020) *Skadeserstatningsloven med kommentarer* Oslo: Gyldendal

Hagstrøm, Stenvik (2014) *Erstatningsrett* Oslo: Universitetsforlaget

Lødrup, P. (2012) *Lærebok i erstatningsrett* Oslo: Gyldendal Akademisk

Nygaard, N. (2007) *Skade og ansvar* Bergen: Universitetsforlaget

Skjefstad (2016) *Erstatningsberegning – særlig om fradrag for fordeler* Oslo: Cappelen Damm AS

Wilhelmsen, Hagland (2017) *Om erstatningsrett* Oslo: Gyldendal

Tidsskrift

Askeland, Bjarte «Erstatningsretten og den allmenne rettsfølelse» *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett* Vol. 11, Utg. 2 2014 s. 72-73

Engstrøm, Bjørn «Lemping av erstatningsansvar» *Tidsskrift for Erstatningsrett* Vol. 3 Utg. 1-02 2006 s. 64-74

Tønsberg, Christian Hagen «Fordelen av forlenget levetid – levetidsfradrag i prisavslag etter avhendingsloven» *Lov og Rett* Vol.56, Utg. 8 2017 s. 459-479

Wilhelmsen, Trine-Lise «Samspillet mellom forsikring og erstatning ved tingsskader» *Jussens Venner*, Vol. 25. Utg. 3 1990 s. 149-178

Uttalelser fra organisasjoner eller institusjoner

Finans Norge 2021 *Antall skader og erstatningsbeløp* Hentet 25.08.2022, fra <https://www.finansnorge.no/statistikk/skadeforsikring/skadestatistikk/>

Finans Norge 2021 *Antall forsikringer og premie* Hentet fra 28.11.2022 fra <https://www.finansnorge.no/statistikk/skadeforsikring/antall-forsikringer-og-premieinntekter/>

Finans Norge *Forsikringsformer for bygning* Hentet 06.12.2022 <https://www.finansnorge.no/takstogindeks/takstindeks/2-forsikringsformer-for-bygninger/>

Finansportalen *Veiledende standard vilkår om forsikringskjønn* Hentet 11.12.2022 fra

Sparebank 1 *Hva er førsterisikoforsikring?* Hentet 06.12.2022 fra <https://www.sparebank1.no/nb/bank/privat/kundeservice/forsikring/forsterisiko.html>

Sparebank 1 *Hva betyr fullverdiforsikring?* Hentet 06.12.2022 fra <https://www.sparebank1.no/nb/bank/privat/kundeservice/forsikring/fullverdiforsikring.html>

Avisartikler

Berset, Synnøve Prytz «Store vannskader på samisk vgs: Uavklart hvem som tar regningen»

Finanswatch 28.11.22 Hentet 29.11.2022 fra

<https://finanswatch.no/nyheter/forsikring/article14635346.ece>

Mørtvedt, Tveter, Luksengard, Eriksen «Norges nye nabolag», Aftenposten, 13.10.22 Hentet

20.10.2022 fra <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/8QbVXW/norges-nye-nabolag>